

1932 marzec 5, Gdynia – Sprawozdanie sytuacyjne z ruchu politycznego, społecznego i mniejszości narodowych Nr I. 12/32 Tjn. Referendarza Zygmunta Mariusza Szacherskiego [w zastępstwie Komisarza Rządu w Gdyni Zygmunta Zabierzowskiego] za miesiąc luty 1932 roku, oryg. mps., APG O/G, sygn. 82/2299, s. 11-21.

[I.] SYTUACJA OGÓLNA

Tętno życia politycznego [jest] w dalszym ciągu słabe. BBWR pracuje organizacyjnie, rozszerzając swoje wpływy na organizacje i stowarzyszenia społeczne, na zewnątrz jednak nie przejawia działalności. Stronnictwo Narodowe właściwie nie żyje własnym życiem organizacyjnym i służy tylko, od przypadku do przypadku, jako „firma” dla przykrycia niektórych zewnętrznych wystąpień OWP. OWP wykazuje się stale dużą ruchliwością i celowo przeprowadzaną działalnością organizacyjną. Podkreślić należy obecne dążenia do pogłębienia i utrwalenia karność w Obozie przez przeszkolenie możliwie dużej ilości członków OWP na specjalnych tajnych kursach wojskowych, które w najbliższym czasie mają być przez Obóz urządzone. Znamiennym jest fakt przewidywanego dopuszczenia do uczestnictwa w kursach członków Towarzystwa Powstańców i Wojaków. Z ciekawszych spraw dotyczących Obozu wymienić jeszcze trzeba zamiar przysłania do Gdyni na czas wakacyjny kilku akademików dla wzmocnienia akcji propagandowej oraz jakby chęć obliczenia swoich sił „bojowych” przez zamierzone dokonanie w czerwcu br. przeglądów członków Obozu w poszczególnych placówkach Dzielnicy Zachodniej. Miejscowy OWP przeżył w lutym pewien wstrząs, którym było wydalenie z Obozu za nadużycia i malwersacje finansowe dotychczasowego kierownika Wydziału Grodzkiego, [Alojzego] Sobczaka. Przyznać trzeba, że organizacja zdała świetnie egzamin spoistości Obozu, gdyż zmiana kierownika dokonana została w rekordowym czasie, bez zbędnych komentarzy i przy zachowaniu daleko idącej tajemnicy. Nowym kierownikiem Wydziału Grodzkiego został Konrad Zawadzki, handlowiec z Gdyni. Najbliższym zamierzeniem OWP na terenie Gdyni jest urządzenie pod płaszczykiem Stronnictwa Narodowego wielkiego wiecu z udziałem posła [Józefa] Matłosza. NPR Prawica i PPS CKW nie przejawiały żadnej działalności. Miejskowa prasa nie wniósła żadnych nowych i ciekawszych tematów, co zresztą jest stałym i niezmiennym zjawiskiem. Polskie związki i organizacje społeczne wykazały normalną ruchliwość, dotyczącą przeważnie [do] działalności ściśle organizacyjnej. Ogólna depresja i ciężkie położenie gospodarcze nie wykazały jak dotąd oddźwięków politycznych. Nastroje wśród bezrobotnych pozostały w dalszym ciągu spokojne, daje się jednak wyczuwać powstawanie jakby pewnego zdenerwowania, być może związanego jedynie ze zbliżającą się wiosną i większymi nadziejami na otrzymanie pracy. Ogólna ilość bezrobotnych wzrosła o 542 osoby.

[II.] PRASA.

Miejskowa prasa w okresie sprawozdawczym nic ciekawego nie podała i szerzej zajmowała się tylko pobytem w Gdyni Pana Wojewody Pomorskiego [Stefana Kirtiklisa]. Z wiadomości politycznych „Dziennik Gdyni” w numerze 32 zamieścił artykuł o nowych sposobach propagandy niemieckiej przeciwko Pomorzu. W artykule tym poruszano sprawę wykorzystywania przez Niemców jednego z poważniejszych czasopism esperanckich „Heroldo de Esperanto”⁵ dla rozwijania propagandy przeciw polskiej. Ze spraw gospodarczych „Gazeta Morska” w numerze 46 zajęła się kwestią osadnictwa na Pomorzu, odnosząc wagę tej sprawy oraz konieczność przyjsia z pomocą osadnikom przez Rząd w pierwszym rządzie przez obniżenie rent. Omawiano również szerzej konferencję gospodarczą, która odbyła się w Gdyni w dniu 27 lutego br. [p]od przewodnictwem Pana Wojewody Pomorskiego. Szczególniejsze zainteresowanie wywołał referat wygłoszony przez Dyrektora Izby Przemysłowo-Handlowej, [Henryka] Krupskiego pt. „Gdynia a powiaty północne Pomorza”. Obszerne streszczenie tego referatu zostało

⁵ „Heroldo de Esperanto (HdE)” - tygodnik w języku esperanto dotyczące ruchu esperanckiego, założony w 1920 r. w Kolonii przez Teodora (Teo) Junga pod nazwą „Esperanto Triumfonta” (Esperanto, które zwycięży).

podane w numerze 50 „Dziennika Gdynskiego”. Z innych spraw prasa zajmowała się uroczystościami ku czci [pierwszego prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki] Jerzego Waszyngtona, dając z okazji tych uroczystości szeregi wzmianek i artykułów o treści historycznej.

[III.] POLSKI RUCH POLITYCZNY

BBWR działalności zewnętrznej w formie większych zebrań lub wieców nie przejawiał. Nasiloną za to została praca organizacyjna, idąca w pierwszym rzędzie w kierunku opanowywania stowarzyszeń i organizacji. Poważne zaniepokojenie u miejscowych władz BBWR wywołują zatargi personalne ujawnione ostatnio w gdyńskim ZZZ. Związek ten, będąc dotychczas pod wpływem BBWR, może obecnie, wskutek panującego fermentu, łatwo dostać się pod demagogiczne wpływy komunizującego [Edmunda] Guziatka. Trzeba przy tym stwierdzić, że władze ZZZ niewiele dotąd zrobiły w kierunku wychowania sobie w Gdyni pewnych ideowo i karnych członków, więcej zaś szły w kierunku najłatwiejszego zresztą rozwijania związku pod względem ilości członków, licytując się przy tym w obietnicach ze Związkiem Zaw[odowym]. Transportowców.

Stronnictwo Narodowe nie przejawia żadnej działalności i istnieje w zasadzie tylko teoretycznie, aby pokrywać swoją firmą niektóre oficjalne występy OWP.

OWP wykazuje w dalszym ciągu żywą i celową działalność, zmierzającą nie tylko do powiększenia swoich szeregów, ale jednocześnie i do zwiększenia karność wewnętrznej. Do tego celu służyć ma zorganizowanie kursów oficerskich i podoficerskich w Gdyni (dla Gdyni i powiatu Morskiego) oraz przewidywany na czerwiec przegląd wszystkich sił OWP.

W dniu 3 lutego br. w lokalu [Józefa] Wand[t]kego przy ulicy Starowiejskiej [43] odbyło się miesięczne zebranie OWP. Poruszone zostały przez [Alojzego] Sobczaka sprawy organizacyjne, po czym wybrano nowy zarząd placówki gdyńskiej w następującym składzie: handlowiec Konrad Zawadzki - kierownik placówki oraz biuralista Jan Płotkowiak i stolarz [Piotr] Moszyk - członkowie zarządu. Obecnych na zebraniu [było] 26 osób.

W dniu 17 lutego br. w Tczewie, w lokalu redakcji, gdzie zatrudniony jest [Wacław] Ciesielski, odbyło się tajne posiedzenie z udziałem: [Wacława] Ciesielskiego, Zawadzkiego z Gdyni, Hirsza z Gdańska, Zacholi z Tczewa i pośła [Józefa] Matłosza. Omawiano sprawę przygotowań do zjazdu w Poznaniu w dniu 20 lutego. Ponadto poseł Matłosz prosił Zawadzkiego o [zorganizowanie] jakiejś sali w Gdyni, gdzie można będzie urządzić wiec OWP pod płaszczykiem Stronnictwa Narodowego i Tow[arzystwa]. Powstańców i Wojaków. Poruszono również możliwość przeniesienia się kierownika Wydziału Wojewódzkiego [Wacława] Ciesielskiego z Tczewa do Pelplina, gdzie ma on zająć stanowisko redaktora w czasopiśmie „Pielgrzym”. Zachola oznajmił ponadto, że zwolniono go z dniem 15 lutego br. z [Państwowej] Szkoły Morskiej w Gdyni, gdzie ostatnio zajmował posadę w drukarni szkolnej.

W dniu 25 lutego br. w lokalu [Adama] Słupskiego przy ulicy Podjazd odbyło się zebranie OWP pod przewodnictwem Zawadzkiego. Zawadzki zakomunikował zebranym, iż z polecenia Wydziału Wojewódzkiego zostaną urządzone w Gdyni kursy oficerskie i podoficerskie dla członków OWP. W kursach oficerskich będą brali udział wszyscy kierownicy placówek z Gdyni i pow. Morskiego, zaś w kursach podoficerskich - zwyczajni członkowie OWP oraz Tow[arzystwa]. Powstańców i Wojaków, przy czym po ukończeniu kursów rozdawane będą dyplomy. Kursy mają być prowadzone w willi „Świt” przy Skwerze Kościuszki, której dzierżawcą jest członek OWP, Antoni Maciejewski. W zebraniu brało udział 28 członków, w tym 15 uczniów [Państwowej] Szkoły Handlu Morskiego zapisanych do OWP pod pseudonimami.

W dniu 27 lutego br. w mieszkaniu prywatnym Antoniego Maćkowiaka przy ulicy 10 Lutego, w willi „Eliza”, odbyło się posiedzenie Wydziału Grodzkiego OWP w Gdyni przy udziale: Ciesielskiego z Tczewa, dr [Lucjana] Rybińskiego ze [Starzyńskiego Dworu] pow. Morski, Zawadzkiego, Moszyka, Maćkowiaka i ps[eudonim]. „Michałowski”, ucznia [Państwowej] Szkoły Handlu Morskiego. Pierwszy przemawiał Ciesielski, zdając sprawozdanie ze zjazdu w Poznaniu, odbytego w dniach 20 i 21 lutego br. Omawiał sprawę kursów oficerskich i podoficerskich, zaznaczając, że on sam będzie prowadził te kursy w Gdyni, mając do pomocy - jako instruktora - jednego z akademików z Poznania. Wyjaśnił ponadto, iż tego rodzaju kursy będą urządzone w całej Dzielnicy Zachodniej, przede wszystkim zaś przy Wydziałach Grodzkich. W tym celu na zjeździe w Poznaniu wyznaczeni już zostali uprzednio przeegzaminowani i zaprzysiężeni instruktorzy. Ciesielski wspomniął również, iż w Poznaniu poruszona była kwestia możliwości urządzenia w czerwcu br. przeglądów szeregów OWP w całej dzielnicy oraz przysłanie

na wakacje do Gdyni pięciu akademików dla szerzenia propagandy na rzecz OWP. Debatowano również nad sprawą udoskonalenia tajemnic organizacyjnych i postanowiono, aby w poszczególnych placówkach nadawać członkom OWP numery i na zebraniach posługiwać się numerami zamiast nazwiskami. W końcu Ciesielski oznajmił, iż na zjeździe omawiana była możliwość zmiany Rządu i przejęcia władzy przez narodowców. Po sprawozdaniu Ciesielskiego wywiązała się dłuższa dyskusja, po czym zdecydowano powierzyć Moszykowi sprawę zebrania składek na opłacenie wynajęcia w Gdyni sali na wiec, który ma [się od]być w najbliższym czasie, urządzony przez pośła Matłosza. W końcu przystąpiono do wyborów nowego zarządu Wydziału Grodzkiego z powodu zdekompletowania tegoż przez wydalenie z organizacji za nadużycia i malwersacje dotychczasowego kierownika Wydziału Grodzkiego, Alojzego Sobczaka, zegarmistrza z Gdyni. W skład nowego zarządu weszli: 1) Konrad Zawadzki - kierownik Wydz[iału]. Grodzkiego, 2) handlowiec Antoni Maćkowiak - zastępca kierownika, 3) makler okrętowy Felicjan Płotkowiak - sekret[arz]., 4) kupiec Leon Nowak - zastępca sekretarza, 5) stolarz Piotr Moszyk - skarbnik, 6) b[yły]. urzędnik Kom[isariatu]. Rządu Tadeusz Stachowski - zastępca skarbnika. Do Wydziału Powiatowego wybrano: 1) dr Rogalę z Oksywia jako referenta oświatowego, 2) adwokata [Mariana] Zawodnego z Gdyni jako referenta prawnego

NPR Prawica działalności żadnej nie przejawia.

PPS CKW jako stronnictwo działalności ostatnio nie przejawia, dąży do opanowania wpływów wśród mas robotników przy pomocy Zw[iązku]. Zaw[odowego]. Transportowców i Zw[iązku]. Zaw[odowego]. Robotników Budowlanych.

[IV.] POLSKIE ZWIĄZKI I ORGANIZACJE SPOŁECZNE.

Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości. W dniu 4 lutego [br.] w lokalu Marii Raszke na Oksywiu odbyło się zebranie organizacyjne właścicieli nieruchomości w celu zorganizowania grupy oksywskiej. Zebranie zagał prezes Stowarzyszenia, [Józef] Jęczkowiak, który wyjaśnił zebrany cel Stowarzyszenia, wskazując na to, że [wprawdzie] Stowarzyszenie już istnieje w Gdyni, lecz nie wszyscy właściciele nieruchomości do niego należą, co dowodzi, że nie interesują się zupełnie sprawami ich dotyczącymi. Podał zatem do wiadomości, że zarząd dąży do utworzenia przy sekretariacie Stowarzyszenia poradni prawno-handlowej, działu administracji domów, pośrednictwa kupna i sprzedaży oraz działu dzierżawy i wynajmu lokal. Po przemówieniu Jęczkowiaka wywiązała się krótka dyskusja, w wyniku której wybrano na reprezentanta grupy oksywskiej Teodora Miotka, przy czym na członków zapisało się 15 osób. Obecnych było 30 osób. W dniu 24 lutego [br.] odbyło się zebranie Stowarzyszenia Właścicieli Nieruchomości pod przewodnictwem prezesa Jęczkowiaka. Na wstępie zarząd podał do wiadomości zebranych treść zarządzenia Komisariatu Rządu w sprawie szyldów i reklam na budynkach, po czym urzędnik Komisariatu Rządu, [Bolesław] Kaczmarek, wygłosił referat odnośnie przepisów meldunkowych, nazw ulic i numeracji domów.

[Polskie] Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. W dniu 10 lutego [br.] o godz. 21.00 w sali [Jakuba] Wojewskiego przy ul. Portowej odbyło się zebranie [Polskiego] Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zebranie zagał mec. Zawodny, witając podnaczelnika [Piotra] Dostatniego z Grudziądza. Następnie przyjęto 38 nowych członków, do których przemówił mec. Zawodny, wzywając [ich] do pracy i wytrwania. Po wyborach [Józef] Mazur wygłosił treściwy referat o ideałach i pracy ofiarnej „Sokoła”. Następnie przemawiali: Dostatni, Lisewski, [Wacław] Ostojski, Mazur, [Leon] Nowak, Wróblewski i redaktor Kaczmarek. Mówcy omawiali sprawę boiska i Wszechsłowińskiego Złotu „Sokoła”, który odbędzie się w lipcu br. w Gdyni.

Towarzystwo Rzemieślników Katolickich. W dniu 14 lutego [br.] o godz. 13.00 w sali [Walentego] Bednarskiego odbyło się zebranie T[owarzystwa] Rzemieśl[ników]. Katolickich. Zebranie zagał prezes [Józef] Rataj, po czym sekretarz Marszałek odczytał protokół z ostatniego zebrania. Następnie zabrał głos Rataj, który wygłosił dłuższy referat o rzemiośle oraz poinformował zebranych o powstających kursach miejskich, przy których został utworzony oddział rzemieślniczy, zachęcając zarazem zebranych do wzięcia w nim gremialnego udziału. W dłuższej dyskusji omawiano sprawę budowy „Domu Rzemieślnika”, przy czym wypowiedziano się, aby dołożyć wszelkich starań ku rozpoczęciu budowy tegoż [...]. Obecnych było 40 osób.

[Ogólny] Związek Podoficerów Rezerwy [RP]. W dniu 14 lutego [br.] w sali [Walentego] Bednarskiego odbyło się walne zebranie [Ogólnego] Związku Podoficerów Rezerwy [RP]. Zebranie zagał prezes [...] dyr. [Maksymilian] Berger, sekretarzaował Kalinowski. Zarząd złożył dokładne sprawozdanie ze swojej dotychczasowej działalności, po czym wywiązała się dyskusja nad sprawozdaniem. Po udzieleniu absolutorium ustępującemu zarządowi,

przystąpiono do wyboru nowego zarządu, do którego wybrano: prezesem dyr. Bergera, wiceprezesem Marszałka, sekretarz[em] K. Kruszczyńskiego, zast[ępcą]. sekr[etarza]. Stelmazewskiego, skarbnikiem Szczepanowskiego, komendantem [Adolfa] Sajewicza, ławnikami Krefta i Wiśniewskiego. Następn[ie] po odśpiewaniu „Roty” i [zrobieniu] wspólnej fotografii zebranie zakończono. Obecnych [było] 50 osób.

W dniu 18 lutego [br.] w sali Bednarskiego odbyło się walne zebranie Kurkowego Bractwa [Strzeleckiego]. Zebranie zagał prezes [Walenty] Bednarski, protokół z ostatniego zebrania odczytał sekretarz [Stefan] Pyttel, po czym na przewodniczącego powołano [Stanisława] Knolla. Następnie zarząd zdał sprawozdanie ze swojej działalności, wykazując, [że] w roku ubiegłym wybudowano strzelnicę i urządzono strzelanie okręgowe (Okręg Bałtycki). Bractwo liczy obecnie 25 członków. W dyskusji nad sprawami zabierali głos: [Bazyli] Łobocki, [Bernard] Bączkowski, [Wojciech] Mikołajczyk, Bednarski i inn[i]. Wobec ustąpienia z Zarządu trzech członków zarząd został uzupełniony w osobach: Bednarski - prezes, Knoll - wiceprezes, Pyttel - sekretarz, Banaszkiewicz - skarbnik, [Brunon] Czap[p] - gospodarz. Na zakończenie zebrania jednogłośnie uchwalono i mianowano prezesem honorowym [Kurkowego] Bractwa Strzeleckiego w Gdyni Komisarza Rządu [Zygmunta] Zabierzowskiego].

[V.] SEKTY RELIGIJNE I MNIEJSZOŚCI NARODOWE. Działalności nie przejawily.

[VI.] RÓŻNE.

Nabożeństwo z okazji imienin Pana Prezydenta. W dniu 1 lutego br. z okazji imienin Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego w kościele N[ajświętszej].M[arii].P[anny]. odbyło się uroczyste nabożeństwo, w którym wzięli udział przedstawiciele władz państwowych z Wicekomisarzem Rządu [Włodzimierzem] Szaniawskim] na czele oraz miejscowe społeczeństwo.

Dwunastolecie objęcia Pomorza przez Wojska Polskie. W dniu 7 lutego br. o godz. 11.00, w 12. rocznicę objęcia Pomorza przez Wojska Polskie, odbyło się uroczyste nabożeństwo, celebrowane przez księdza proboszcza [Teodora] Turzyńskiego. W nabożeństwie wziął udział Wicekomisarz Rządu [Szaniawski], przedstawiciele władz oraz poszczególne związki i stowarzyszenia. Po nabożeństwie odbyła się defilada, którą odebrał Wicekomisarz Rządu. W defiladzie brała udział Straż Celna, [P[rzysposobienie]W[ojskowe]iW[ychowania]F[izycznego], harcerze, organizacje społeczne i straż pożarna. Następnie o godz. 12.00 w sali kina „Morskie Oko” odbyła się uroczysta akademia, którą zagał Wicekomisarz Rządu, przypominając zebranym, że w dniu dzisiejszym upływa 12 lat [od czasu], jak Wojska Polskie objęły Pomorze i stanęły nad polskim Bałtykiem. Następnie głos zabrał profesor [Mieczysław] Limanowski z Wilna, który w swoim przemówieniu scharakteryzował dzieje historyczne Polski od czasów panowania króla Władysława IV. Obecnych [było] około 800 osób.

Akademia Narodowa z okazji 12-lecia objęcia Gdyni. W dniu 10 lutego [br.] o godz. 20.00 w sali Wojewskiego odbyła się Akademia Narodowa zagałona przez mec. Zawodnego, który w krótkich słowach wyłuszczył [jej] cel. Następnie [Antoni] Nogaj wygłosił odczyt pt. „Zaślubiny z morzem”, po czym zebrani odśpiewali „Pamiętne dawne Lechity”. Dalej Białkowski wygłosił odczyt-referat pt. „Zarys historyczny od 1918 do 1932 r.”. Poza tym o znaczeniu dostępu do morza przemawiali redaktor Kaczmarek i Mazur. Po przemówieniach zebrani wnieśli okrzyk na cześć Romana Dmowskiego i gen. [Józefa] Hallera oraz odśpiewali „Rotę”⁶. Obecnych [było] 34 osoby.

Związek Propagandy Turystycznej. W dniu 18 lutego br. w sali hotelu „Centralnego” odbyło się walne zebranie Związku. Propagandy Turystycznej. Przewodniczył dyr. [Juliusz] Rummel. Sprawozdanie z działalności zdał major Zakrzewski, [zaś sprawozdanie] kasowe dyr. Grabowski. W wolnych wnioskach postanowiono w bieżącym sezonie zorganizować szereg imprez, między innymi „Święto Morza”.

Dziesięciolecie Koronacji Papieża. W dniu 21 lutego [br.] z okazji 10-lecia koronacji Ojca Świętego Piusa XI odbyła się uroczysta msza św[ięta]., celebrowana przez ks. proboszcza [Teodora] Turzyńskiego. Następnie o godz. 12.30 w sali kina „Morskie Oko” odbyła się Akademia Papieska, którą zagał prezes Akcji Katolickiej, mec. [Hilary] Ewert-Krzemieniewski. Następnie głos zabrał ks. profesor [Eugeniusz] Dąbrowski, który wygłosił referat o papieżu i stosunkach panujących obecnie w Rosji Sowieckiej, zaznaczając, że rządy bolszewickie zwalczają wiarę katolicką, rujnują kościoły i w ogóle w okrutny sposób prześladują tak ludność katolicką, jak i prawosławną. Na zakończenie akademii radny [Jan] Radtke odczytał telegram hołdowniczy dla Ojca Św.

⁶ W oryg. „Nie rzucim ziemi”.

Piusa XI, który wysłany został [przez] parafię gdyńską. Po odśpiewaniu kilku pieśni kościelnych przez chóry „Symfonia” i „Dzwon Bałtycki” akademię zakończono. Obecnych był około 1000 osób.

Pochód ku czci [Jerzego] Waszyngtona. W dniu 22 lutego [br.] z okazji 300-rocznicy urodzin Jerzego Waszyngtona, pierwszego prezydenta Stanów Zjednoczonych [Ameryki], w kościele parafialnym odbyło się uroczyste nabożeństwo, celebrowane przez ks. proboszcza Turzyńskiego, w którym wzięli liczny udział przedstawiciele władz państwowych z Wicekomisarzem Rządu [Szaniawskim] na czele oraz Konsul Generalny Stanów Zjednoczonych z Warszawy. Po nabożeństwie komandor [Józef] Unrug dokonał przeglądu oddziałów, w[z]nosząc okrzyk na cześć narodu amerykańskiego, zaś orkiestra Marynarki Wojennej odegrała hymn[y] narodowe amerykański i polski. Następnie przed Komisariatem Rządu przy ul. Starowiejskiej odbyła się defilada oddziałów wojskowych i organizacji społecznych. O godz. 11.30 w sali posiedzeń Komisariatu Rządu odbyło się uroczyste posiedzenie Rady Miejskiej zagajone przez Wicekomisarza Rządu, na którym postanowiono przemianować ul. Nadbrzeżną na ul. Jerzego Waszyngtona. Na zakończenie uroczystości odbyła się wspólna fotografia oraz akademia w gmachu szkoły powszechnej.